

Népi gyermekjátékok a 20. században Jósvafőn

- Nadanicsek Imréné, Gereguly Piroska -

A XX. század-különösen első felében-gyári, városi eredetű gyermekjátékok nem vagy csak elvétve kerültek a falusi gyerekek kezébe. A játékokat maga a gyerek vagy testvér, esetleg szülő készítette. Vásárból sem játékot hoztak, hanem néhány szem cukrot.

A játék szabadon választott tevékenységi forma. A gyerekek eljátsszák, megelevenítik a valóságos világot. A játék szoros kapcsolatban áll egy csoport, egy közösség, egy társadalom kultúrájával. Fontos a hely, az idő, a személyek száma/ fiúk, lányok/, a kellékek, az életkor. Az igazi játék csoporttevékenység. Óhatatlanul eszembe jut a mai egyke gyerek „elektromos ketyeréje”, amellyel egyedül játszik zárt térben.

Néprajzkutatók az alábbiak szerint csoportosították a gyermekjátékokat:

1. Eszközös
2. Mozgásos
3. Párválasztós
4. Szellemi játékok

89 éves édesanyámmal beszélgetve - Jósvafőn a múlt században - az alábbi játékokat ismerték, játszották a gyerekek, fiatalok:

1. Eszközös játékok:

Legegyszerűbb, amikor növényi részből vagy sárból készítenek valamilyen játékot:

- Ragadványból/bojtorjánból/ főleg a lányok széket, asztalt, ágyat csinálnak.
- Pimpó/gyermekláncfű/ szárából nyakláncot, gyűrűt, karkötőt készítenek: a szár vékonyabb végét beledugják a vastagabb végébe.
- Nyakláncot készítettek felfűzött pattogatott kukoricából is.
- A fejre virágokból /pl. margarétából/ koszorút fontak.
- A kisebb fiúk „vesszőparipán” lovagoltak.
- Hagymaszárból síp készült.
- Kukoricacsutkából tornyot, várat építettek.

Az eszközös ügyességi játékokat általában a gyerekek nem maguk készítették. A tárgyak körülöttük, a természetben adva voltak.

- Kacsázás: lapos kavicsot dobáltak a tóba vagy a patakba úgy, hogy az minél többet ugorjon a víz tetején.
- Szappanbuborékot fújtak, a kellék mindössze szappanos víz és szalmaszál volt.

- Abroncsajtás: a végén meghajlított dróttal tartották az abroncsot, így futottak az úton. Zörgött, mint az istennyila.
- Bokszos doboz alját szöggel botra erősítették, úgy hogy forogjon. Ezt is az úton szaladva tologatták.
- Vékony kötélén ugróköteleztek.
- Kapóztak: 5 darab gömbölyű apró követ marokba fogva gyorsan feldobtak. A köveknek a kézfejükre kellett visszaesni. Az győzött, akinek mind ott maradt, nem esett le a földre.
- Bigézés: két végén meghegyezett arasznyi hosszúságú bot egyik végére lapos fával, például sulyokkal ütöttek. Akinek messzebbre repült a bot, az győzött.
- Macskázás: versenyeztek, hogy ki hamarabb ér oda egy tárgyhoz, például a fához.
- Falhoz vagy földhöz verő labdajáték: ki tudja elejtés nélkül többször odaütni a labdát.
- Sárgolyót vékony vesszőre szúrtak, messzire elsuhintották. Néha a sár oda is ment, ahová nem kellett volna.

2. Mozgásos játékok

- Már a kisbabákat simogatták, csiklandozták, közben ezt mondták: Bezseró – ró –ró –ró.

- Az édesanya a pici tenyerébe köröket rajzolt ujjával. Közben mondogatta: „Főztem kását, főztem. Ennek is adtam, annak is adtam.” Közben megérintette a kicsi ujjait. Majd a hüvelykujjra mutatva így folytatta: „Ennek meg levágtam a nyakát, itt futott a vére, itt, itt, itt.” Közben a szülő a gyerek hasát, karját kedvesen végigcsiklandozta.

- Csípi csóka: A szülő és a gyerek egymás fölé rakják a kezüket, finoman megcsípi a kézfejet, közben mondogatják: „Csípi csóka, vak varnyúcska. Komámasszony kéreti a kakasát. Nem adhatom oda, tyúkok ülnek rajta. Hess le róla, hess, hess, hess!” Az utolsó mondatnál megpaskolták a gyerek kezét.

- Hintázás: A kisgyereket karban tartva, vagy lábra ültetve hintáztatták. Közben ezt mondogatták: „Hinta-palinta, régi duda, kis katona, ugorj a Tiszába!”

-A nagyobb gyerekeknek az udvaron vagy a kertben egy fára kötéllel deszkadarabot kötöttek fel. Itt kedvükre kihintázhatták magukat.

- Bors- vagy sötörés: Két gyerek egymásnak háttal állva, karjukat összefogva emelgette egymást.

- Télen fából készült „szankán” csúsztak le a hegyről. 50-55 évvel ezelőttre visszaemlékezve osztálytársaimmal, a szomszéd gyerekekkel mi a telet sem vártuk meg. Ősszel a deres fűvön, vasból készült személtápaton ülve „szánkóztunk le” a hegyoldalra.

-Ugrómérce: A gyerekek a talajon felrajzolják a négyzeteket, abban kell ugrálni fél vagy két lábon oda-vissza.

-Két lány kezüket keresztbe fogva összekapaszkodik, körbeforognak, közben mondogatják: „Kocsit, kocsit komámasszony. Lovat, lovat sógorasszony. Szél fújja pántlikámat. Ki kapja el a szoknyámat? Hopp!” Ekkor lehuppannak a földre.

- Körjáték: A gyerekek körbe járva az alábbi szöveget mondogatják: „Erre törik a diót, arra meg a mogyorót. Tessék kérem megbecsülni, és a földre lecsücsülni! Csücscs!” Ekkor mindenki leguggol a földre.

- Tüzet viszek: A gyerekek körbe állnak. Egyikőjük a körön kívül zsebkendővel a kezében járkal. Valakinek a sarkához óvatosan leteszi a zsebkendőt. Ha az illető nem vette észre, be kellett állnia a kör közepébe. Ő lett a záptojás. Közben azt mondogatták: „Tüzet viszek, nem látjátok. Ha látnátok, oltanátok. Kiég a ruhátok.”

- Bújócska: A hunyó 10-ig számolt, közben szemét letakarta. Számolás után ezt kiabálta: „Aki bújt, bújt, aki nem, nem, megyek!” Az elsőnek megtalált gyerek lett a következő hunyó.

- Szembekötödsdi: A gyerekek körben álltak. Egyikőjüknek bekötötték a szemét, ő a kör közepén állt. A többiek tapsoltak, és azt mondogatták: „Erre csörög a dió, erre meg a mogyoró.” A hangok alapján valakit el kellett kapni.

-A „Hátulsó pár előre fuss!”, „Kint a bárány, bent a farkas!”, „Adj király katonát!” című játékokat ugyanúgy játszották régen is, mint most.

- Csavarodj be farkam: Kézen fogva hosszú sorban álltak a gyerekek. Csigavonalban összepréselődve betekeregtek. Közben ezt kiabálták: „Csavarodj be farkam!” Visszafelé értelemszerűen a „be” helyett a „ki” szót kiabálták.



Labdát bámuló gyermekek Jósvafőn a múlt század harmincas éveiben

3. Párválasztós játékok

Elsősorban legények, lányok játszották fonás közben.

- „Véletlenül” a lányok leejtették az orsót, de olykor ennél a fiúk is besegítettek. A nélkülözhetetlen munkaeszközt már csak csókkal lehetett kiváltani.
- Kútba estem, ki húzzon ki? Ezután mondtak egy nevet. A név viselője csak bizonyos feltételek mellett „húzta ki” a fiút vagy a lányt.
- Ha valaki eltévesztette a játékot, zálogot adott. A zálogkiváltásnak több módját is ismerték: csókoljon meg, utánozzon valakit, táncoljon, énekeljen, mondjon találós kérdést, viccet. A fiatalok mindig úgy irányították a játékot, hogy kedvelt párjukhoz legyenek közelebb.



A hintaló mára kiment a divatból

4. Szellemi játékok

A játszókértelmességén, találékonyaságán, gyorsaságán, türelmén alapul.

- Húzd meg, ereszd meg! : A kendő csücskét megfogták, értelemszerűen a felszólításnak kellett eleget tenni. Nehezebb volt, ha a hallottak ellenkezőjét kellett cselekedniük.
- Repül a, repül a... A játékosok keze az asztalon vagy a térdükön van. Csak az elhangzott repülni tudó állat, esetleg tárgy neve hallatán kell kezüket felemelni. Itt is lehet az utasítás ellenkezőjét cselekedni, ha előzőleg úgy állapotok meg.

- Amerikából jöttem, mesterségem címe: Két gyerek halkán megegyezik egy mesterségben. A többieknek csak a mesterségük címének első és utolsó betűjét mondják meg hangosan. Majd eljátsszák mozdulatokkal, gesztusokkal a mesterséget, ebből kell a többieknek következtetniük.
- Farkasszemet néz két gyerek. Nem szabad pislogni, nevetni vagy beszélni. Aki tovább bírja, az győz.
- Ne ásíts! Erre a felszólításra eleve ásítási kényszere lett a többségnek, főleg akkor, ha a játékvezető maga is hatalmasat ásított. Aki tovább bírta ásítás nélkül, az lett a nyertes.
- Tűz-víz vagy hideg-meleg kereső játék: Egy gyerek kimegy, a többiek eldugnak valamilyen tárgyat. Behívják, keresés közben a többiek „hideget vagy vizet” kiáltanak. Ha a kereső közelít a tárgy felé, „meleg, tűz, forró” kiáltással segítik.

A játékok többségét szabadban lehetett játszani. A gyerekek a vidámság mellett így sokat mozoghattak a friss levegőn. Az egészséges élet egyik fontos eleme adott volt, amelyet most értékelhetünk csak igazán, így 70-80 év távlatában.



Gyerekek a múlt század hatvanas éveiben Jósvafőn